

Besluitvorming Boeren voor Natuur Hoeve Biesland

Achtergrond

Vijftien jaar geleden zijn het Ministerie van LNV, de Provincie Zuid-Holland, de gemeenten Delft en Pijnacker-Nootdorp, het Hoogheemraadschap van Delfland en Stadsgebied Haaglanden, een bijzonder project begonnen: Boeren voor Natuur, dit in samenwerking met Hoeve Biesland. Voor de financiering van het project is in 2007 door de overheden een overeenkomst afgesloten. Het Ministerie van LNV en Stadsgebied Haaglanden zijn later uit de overeenkomst getreden. In de uitvoering is Staatsbosbeheer betrokken.

Boeren voor Natuur is als vergaand natuur inclusief bedrijfsconcept gericht op de verbetering van biodiversiteit, waterkwaliteit en landschap. Het project is, zeker bij aanvang, baanbrekend. Het gaat om het realiseren van een volledige kringloop boerderij met een gesloten mineralenbalans, zonder gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen. Een boerderij met 10% landschapselementen, natuurvriendelijke oevers, hoge voorjaarswaterstand o.a. in verband met de broedende weidevogels en goede condities voor biodiversiteit en waterkwaliteit. Het gaat daarbij om een sluitende bedrijfsopzet waarin de genoemde onderdelen met elkaar in samenhang zijn. In onderstaande tabel is een overzicht van maatregelen en (beoogde) resultaten weergegeven:

Onderwerp/maatregel	(Beoogd) resultaat
Streven naar gesloten mineralenbalans. Beperkte aanvoer van graan en stro moet gecompenseerd worden met afvoer van mest.	Een optimale mineralenbalans binnen het gebied. Verminderde verlies naar het milieu. Daarmee verminderde uitstoot van stikstof, ammoniak, methaan.
Geen chemische gewasbescherming. Hogere voorjaarswaterstanden. Aanleg natuurvriendelijke oevers. Kruidenrijk grasland.	Verbetering biodiversiteit. Daarmee toename kwantiteit en kwaliteit flora en fauna. Dit is randvoorwaarde voor broedende weidevogels.
Mestverspreiding met afstand tot slootrand en verbreden sloot.	Verbeterde waterkwaliteit. Mogelijkheden waterberging verbeterd.
Verbetering van de recreatieve functie in de stedelijke randzone.	Het landschap is versterkt met o.a. diverse natuurvriendelijke oevers, 10 % landschapselementen.
Verbreding van het bedrijf met een zorgtak, winkel, bakkerij en slagerij.	Het bedrijf draagt bij aan lokale zorg en werkgelegenheid. Het is een belangrijke hub in de korte ketens van lokaal voedsel in de regio.
Beoogde opschaling naar andere bedrijven en gebieden. Dit in samenwerking overheden en gebiedspartijen.	Verbreden van de ontwikkeling van extensieve natuur inclusieve landbouw in de stedelijke randzone.
Monitoring en evaluatie.	Begeleide transformatie naar natuur inclusieve kringlooplandbouw met lange termijn afspraken.

Voor de omvorming van het bedrijf is een periode van 30 jaar uitgetrokken. Duidelijk was bij de start van het project dat dit een bijzondere (extensieve) bedrijfsvoering zou vragen met alle kosten van dien, en dat dit zeker bij aanvang minder rendabel zou zijn dan een (intensieve) gangbare boerderij.

Ongeveer 7 van de 100 hectaren is onttrokken aan het bedrijf ten behoeve van de aanleg van landschapselementen zoals natuurvriendelijke oevers. Om het bedrijf toch rendabel te maken is een fonds van € 1.880.000, = in het leven geroepen, ten behoeve van een subsidie van € 1.223, = per hectare cultuur en natuurgrond tot een maximum van € 118.362, = per jaar. Het idee daarbij was dat de jaarlijkse subsidie voor een deel uit de rente gedekt kon worden. Echter, de rentestand is de afgelopen jaren teruggelopen, zodat dit fonds nu na 15 jaar de bodem ziet.

Dat was de reden voor het opzetten van een onderzoek naar de vraag: “hoe nu verder?”. Het onderzoek is in twee fasen uitgevoerd.

In de 1ste fase van het onderzoek zijn de opzet en resultaten van deze werkwijze beschreven en geëvalueerd (Notitie Boeren voor Natuur in Buytenhout, [ ] Wageningen 2022). Dit onderzoek is bij de projectgroepsleden beschikbaar. De 2de fase is gericht op besluitvorming, en ligt hierbij voor.

Overwegingen

Als eerste wordt vastgesteld dat de overeenkomst die de overheden hebben afgesloten voorziet in de mogelijkheid van het beëindigen van het project vanwege financiële tekorten¹.

Ook wordt vastgesteld dat de termijn van 30 jaar, waar de overeenkomst in voorziet, niet gehaald is. Dit vraagt om nadere besluitvorming van de overheden die met elkaar dit project zijn aangegaan.

De vragen die worden gesteld zijn:

- a. is de baanbrekende uniciteit van het project die de genoemde overheden heeft aangezet om dit fonds te vormen nog actueel;
- b. in hoeverre is de transformatie van de bedrijfsvoering in de afgelopen 15 jaar al gerealiseerd, welke tekorten ontstaan er bij het beëindigen van het project in de huidige vorm;
- c. zijn er in de afgelopen jaren andere regelingen ontstaan dan wel in beeld gekomen die voorzien in eventuele tekorten.

Ad a. is de baanbrekende uniciteit van het project die de genoemde overheden heeft aangezet om dit fonds te vormen nog actueel.

Er is sinds de start van het project, 15 jaar geleden, veel veranderd. Er zijn de afgelopen periode steeds meer boeren in een vorm van duurzame landbouw actief geworden. Bijvoorbeeld kringlooplandbouw, biologische landbouw, natuur inclusieve landbouw.

Dit neemt niet weg dat ook in het huidige veld van duurzame landbouw bedrijven Hoeve Biesland een vergaande complete aanpak laat zien. De bijzonderheid van de aanpak is daarmee nog steeds actueel. Tegen de achtergrond van de huidige discussies over het terugdringen van stikstofuitstoot vanuit de landbouw, het belang van een goede waterkwaliteit en biodiversiteit en het leveren van een bijdrage aan klimaattherstel, is het op de lange termijn zicht krijgen op de effectiviteit van zo'n opzet van groot belang. Tegen deze achtergrond moet evenwel geconstateerd worden dat het monitoren de laatste jaren achterwege is gebleven. Kortom we weten niet in alle opzichten goed hoe succesvol de aanpak is gebleken.

De financiële constructie is een belangrijk onderdeel van de pilot. Deze constructie, met een fonds met inleg van meerdere overheden, is uniek bij de overheidsfinanciering van natuur-inclusieve concepten.

De gedachte hierachter was om hier voor een lange periode zekerheid te geven aan het bedrijf. De gangbare periode van zes jaar is vaak tekort voor bedrijven om te investeren in vergaande natuur-inclusieve maatregelen. Het blijkt nu dat het fonds eerder leeg is dan gepland. Daarmee voldoet dit concept niet aan de verwachtingen.

Ook lijkt deze financiële constructie niet geschikt voor een brede toepassing elders in de provincie. Dat zou immers grote eenmalige investeringen betekenen voor provincie en gemeenten. Er zijn ook vraagtekens bij de kosteneffectiviteit van het concept. Voor harde conclusies hierover is echter meer onderzoek nodig.

Ad b. in hoeverre is de transformatie van de bedrijfsvoering al gerealiseerd en welke tekorten ontstaan er bij het beëindigen van het project in de huidige vorm.

---

¹ In de overeenkomst is bepaald dat de pilot eindigt als de financiële middelen zijn uitgeput. Voorwaarde is dat wordt onderzocht of er aanvullende financiële middelen beschikbaar zijn en of het redelijk is om een overgangsregeling toe te passen.

Hoeve Biesland is een goed lopend bedrijf dat zich goed ontwikkeld heeft. Het bedrijf is inmiddels 220 hectare groot, waaronder de 100 hectare waarmee het project gestart is. Er zijn een aantal bedrijfstakken bij gekomen (winkel, slagerij, zorg) met tezamen een omzet van ongeveer 3 miljoen. Het bedrijf heeft ook een aanzienlijke recreatieve waarde voor de regio. De huidige financiële steun is uiteraard voor het bedrijf van belang maar niet meer fundamenteel voor het voortbestaan. Dit neemt niet weg dat het beëindigen van de subsidie aan de kant van de ondernemer ertoe kan leiden om afstand te nemen van het concept als dat niet meer rendeert. Dit betekent dus dat de ondernemer niet meer gehouden is aan het in stand houden van bijvoorbeeld de landschapselementen.

Ad c. zijn er in de afgelopen jaren andere regelingen ontstaan dan wel in beeld gekomen die op een andere manier voorzien in eventuele tekorten.

Op 1 januari 2023 is het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, uitgewerkt in het Nationaal Strategisch Plan 2023-2027, in werking getreden. Dit maakt het mogelijk om voor de eco-activiteiten subsidie aan te vragen bij het RVO². De hoogte van deze vergoeding is afhankelijk van de duurzaamheid van de bedrijfsvoering. Hoeve Biesland zal naar verwachting hier in de hoogste categorie vallen³. Met de inwerkingtreding van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is het de vraag of er nog bijzondere redenen zijn om een specifieke regeling als Boeren voor Natuur in stand te houden.

Advies

Gezien het voorgaande is er geen noodzaak om het nu bijna lege fonds weer aan te vullen. Het advies is om de afgesloten overeenkomst te beëindigen. Wel blijft Boeren voor Natuur, zoals deze vorm krijgt in Hoeve Biesland, een zeer vooruitstrevende natuur inclusieve vorm van landbouw. Ook zonder overeenkomst is samenwerken in het kader van Boeren voor Natuur en met elkaar blijven zoeken naar optimale arrangementen in belang van natuur, klimaat, water en lucht van groot belang voor een duurzame toekomst.

Bekeken moet worden hoe om te gaan met het wegvallen van de laatste middelen van het fonds. Er moeten wellicht nieuwe afspraken gemaakt worden over pacht prijzen en beheervergoedingen voor geleverde diensten. Dit heeft met name betrekking op Gemeente Delft, Hoogheemraadschap van Delfland en Staatsbosbeheer.

De provincie zal de subsidie die jaarlijks wordt verstrekt aan Hoeve Biesland moeten beëindigen, rekening houdend met een redelijke opzegtermijn.

Met de inwerkingtreding van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid per 1 januari 2023 is duidelijk welke reguliere vergoedingen Hoeve Biesland kan ontvangen voor de eco-activiteiten van het bedrijf. Het fonds heeft het Hoeve Biesland mogelijk gemaakt de transitie naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering te maken. Hoeve Biesland kan daardoor optimaal gebruik maken van de regelingen die in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid beschikbaar zijn.

Hoeve Biesland wordt gezien als een van de meest vergaande bedrijfsmodellen voor natuur inclusieve landbouw. Er is veel expertise ontwikkeld over de kansen en valkuilen bij het toewerken naar zo'n extensief bedrijfsmodel. De provincie is gestart met een programma natuurinclusieve landbouw. Binnen dit programma loopt een brede verkenning naar wat mogelijk/wenselijk is om de transitie naar meer natuur inclusieve landbouwbedrijven te ondersteunen. Hoeve Biesland wordt hierbij gezien als het wenkend perspectief. Hoeve Biesland wordt betrokken bij dit programma.

Conclusie:

Met behulp van het door de overheden beschikbaar gestelde budget heeft Hoeve Biesland de transitie naar een natuur inclusief landbouwbedrijf kunnen maken, het bedrijf kunnen uitbreiden en ook nieuwe bedrijfstakken kunnen ontwikkelen.

---

² Dit is geregeld in de Uitvoeringsregeling GLB 2023

³ Maximale vergoeding voor de eco-activiteiten (niveau goud) bedraagt € 200,- per hectare (bovenop de basispremie van 220,- per hectare).

Hoeve Biesland kan, net als andere landbouwbedrijven, gebruik maken van de reguliere vergoedingen vanuit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Dit maakt het mogelijk om de overeenkomst te beëindigen en ook de jaarlijkse subsidie aan Hoeve Biesland stop te zetten, waarbij rekening wordt gehouden met een redelijke overgangperiode.

Met Hoeve Biesland wordt momenteel verkend hoe de opgedane kennis binnen de pilot Boeren voor Natuur kan worden ingezet binnen het programma natuurinclusieve landbouw.